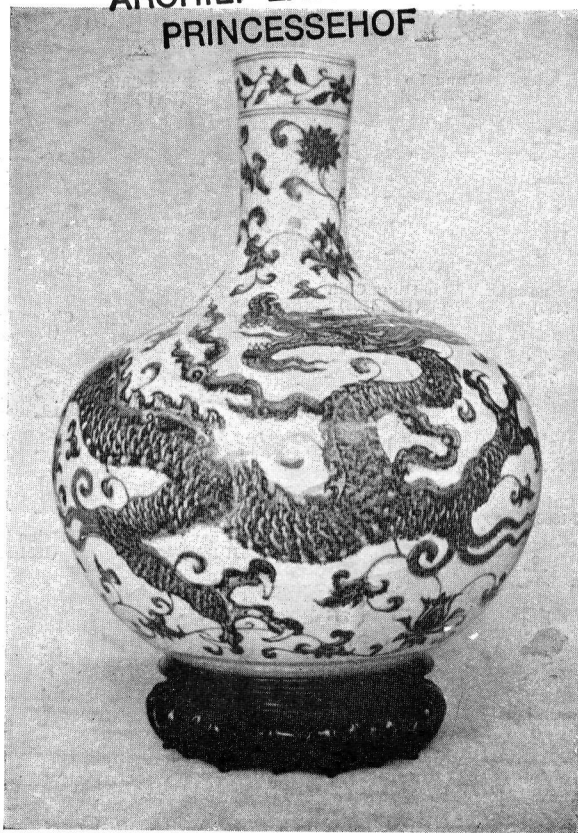


49. *Eigendom - Prinses*

HANDBOEKJE
VOOR
CHINEES PORSELEIN

ARCHIEF EXEMPLAAR
PRINCESSEHOF



Blauwe Ming vaas, plm. 1450

Merken uit de Ming en Ch'ing dynastie.

Respectievelijk van 1368-1643 en van 1644-1912.

Deze merken moeten gelezen worden, rechts te beginnen, van boven naar beneden.
Karakter, 1 Verheven, 2 het Ming of Ch'ing teken, 3 en 4 de naam des Keizers,
5 en 6 gemaakt in de regeringstijd. Bij de 4 merken ontbreekt 1 en 2.

MING DYNASTIE

CH'ING DYNASTIE

洪武
年製

Hung Wu
(1368-1398)

永樂
年製

Yung Lo
(1403-1424)

大清
治年製
順

Shun Chih
(1644-1661)

康熙
熙年製
康

K'ang Hsi
(1662-1722)

大明
德年製
宣

Hsüan Tè
(1426-1435)

大明
化年製
成

Ch'eng Hua
(1465-1487)

大明
治年製
弘

Hung Chih
(1488-1505)

大清
正年製
雍

Yung Cheng
(1723-1735)

大清
隆年製
乾

Ch'ien Lung
(1736-1795)

嘉慶
年製

Chia Ch'ing
(1796-1820)

大明
德年製
正

Cheng Tè
(1506-1521)

大明
靖年製
嘉

Chia Ching
(1522-1566)

大明
慶年製
隆

Lung Ching
(1567-1572)

大清
光年製
道

Tao Kuang
(1821-1850)

大清
豐年製
咸

Hsien Feng
(1851-1861)

大清
治年製
同

T'ung Chih
(1862-1874)

大明
曆年製
萬

Wan Li
(1573-1619)

大明
啟年製
天

T'ien Ch'i
(1621-1627)

崇禎
年製

Ch'ung Chên
(1628-1644)

大清
緒年製
光

Kuang Hsi
(1875-1908)

宣統
年製

Hsüan T'ung
(1908-1912)

洪憲
年製

Hung Hsien

Yüan Shih Kai in 1916

In ieder gezin bevindt zich enig porselein, doch slechts
zeer weinigen weten, wat ze eigenlijk aan de wand of
in de kast hebben.

KORTE GESCHIEDENIS EN ONTWIKKELING VAN DE CHINESE CERAMIEK.

Vóór omstreeks het jaar 1900, toen de eerste grondslagen der Princessehof-verzamelingen werden gelegd, wist het publiek van de oudste Chinese pottenbakkerskunst zo goed als niets. Dat zij op een hoge trap van bloei had gestaan, bleek uit de overgeleverde beschrijvingen, doch het scheen wel, alsof van hetgeen die kunst geschapen had, niets was overgebleven dan de schone legende. Daarin is, voornamelijk door de aanleg van spoorwegen in China vóór en ná 1900, algehele verandering gekomen. Door die aanleg werden graven geopend, die dikwijls ware schatkamers van ceramiek bleken te zijn. Veel daarvan vond zijn weg naar Europese en Amerikaanse openbare musea en particuliere collecties. Wat aan het publiek legende scheen, is tastbare werkelijkheid geworden. Hoeveel ontbrak er echter niet aan de voorstelling, die wij ons hadden gevormd van de Chinese ceramiek.

Vroeger werd algemeen aangenomen, dat zij haar hoogtepunt bereikt had in de rijk versierde beelden, vazen, schotels, services- en theegoed van de familie verte en de familie rose klasse uit de K'ang-Hsi, Yung-Ch'eng en Ch'ien Lung periodes; de minder verfijnde stukken uit de Ming-periode, die hun weg naar de Europese markt hadden gevonden, beschouwde men toen als de oudste ons bewaard gebleven uitingen. Door de ontdekkingen der laatste vijftig jaren kunnen wij er ons thans van overtuigen, dat de klassieke Chinese pottenbakkerskunst reeds vele eeuwen bloeide. En hoevele ontdekkingen wachten ons nog? Want al is ons veel geopenbaard, toch is onze kennis van die oude kunst nog verre van volledig en er is veel, wat wij enkel nog bij overlevering kennen. Daarbij is het voor vele stukken nog niet mogelijk een juiste datering vast te stellen. De veelvuldig voorkomende vervalsingen en de gewoonte om in de keizermerken dikwijls te antidateren, maken de taak van de onderzoeker almede niet gemakkelijker.

Van de *archaeologische ceramiek* van ca. 2500 jaar vóór Chr. geb. af, door de Zweedse professor Anderson in Noord-China opgegraven, kan ik U een enkel exemplaar laten zien. Een mooie pot van dit aardewerk bevindt zich in het Gemeentemuseum in Den Haag, terwijl ook in het Princessehof-Museum te Leeuwarden zich een drietal goede exemplaren bevindt. Het is mij bekend, dat er nog een groep belangrijke stukken uit deze vroege periodes in ons vaderland berust. Deze collectie is afkomstig van een spoorwegingenieur, die omstreeks 1922 in China gewerkt heeft, doch is voor het publiek niet te zien. Van andere soorten ceramiek uit deze tijd vóór de Han-dynastie, dit is vóór ca. 200 jaar voor Chr. geb., is veelal niets meer dan schervensmateriaal tot ons gekomen. De Princessehof-collectie is er dan ook reeds trots op, dat een enkel ornamenteerd scherfje hiervan, daterend uit ca. 1100 vóór Chr., bij Anyang in Noord-China opgegraven, en een paar scherven van grijs Chou-aardewerk als studiemateriaal kunnen worden getoond.

De grafceramiek uit de *Han-tijd* (206 vóór tot 200 ná Chr.) is eerst in onze eeuw wederom ontdekt, kort voor 1910. Zij was ook in China geheel in vergetelheid geraakt. De vervaardiging van deze ceramiek-afbeeldingen van mensen, dieren, huizen, landbouwverktuigen, wijnkruiken enz. staat reeds op hoge trap. Al deze voorwerpen werden in het graf meegegeven, een gebruik, dat tot aan of in de Sung-tijd (960—1280) is voortgezet.

De grote vooruitgang in de eeuwen omtrent het begin onzer jaartelling was de fraaie loodglazuur, die toen op vele vazen werd toegepast en die door verwerking in de grond een zilverglaans heeft aangenomen. Het aanbrengen van deze loodglazuur is waarschijnlijk de nabootsing van een vinding uit Assyrië.

De elegante figuren in grijs-ongeglazuurd aardewerk, die kort na 1920 op de importmarkt verschenen, worden toegeschreven aan het *tijdperk der zes dynastieën* (220—589), meer speciaal aan de Noordelijke Wei-dynastie (368—557), doch verreweg het meeste wat bewaard is gebleven, stamt uit de T'ang-tijd. Dit T'ang aardewerk is meest wit van scherf en dikwijls met allerlei fraaie gekleurde glazuren bedekt; soms werd het voorwerp, alvorens de glazuur werd opgebracht, bedekt met een laagje witte, soms ook wel gekleurde klei (slip of engobe).

Onder veel, wat uitsluitend ethnografisch belang heeft, worden soms voorwerpen gevonden van hoge artistieke waarde, die wel meestal uit graven van hooggeplaatste personen gekomen zijn. Deze graffiguren worden in China, o.a. in Honan, ijverig nagemaakt, echter niet meer voor Chinees gebruik, doch om de verzamelaars hiervan er in te laten lopen. De collectionneurs mogen wel dubbel voorzichtig zijn.

De ontdekking van de ceramiek uit de T'ang-tijd omstreeks 1910 is misschien wel de grootste verrassing geweest. De grote opbloei op geestelijk gebied in deze tijd omvatte ook de kunst op ander gebied. De ceramiek kreeg echter ruimschoots haar deel.

Een geheel nieuwe pottenbakkerskunst werd in de Tang-dynastie (618—907 A.D.) opgebouwd met een nieuwe techniek, die nieuwe vormen bracht, welke echter niet steeds zuiver Chinees zijn, doch herhaaldelijk blijk geven van vreemde, in het bijzonder Hellenistische invloeden.

Beschrijvingen, die ons gespaard zijn gebleven en die sommige soorten van ceramiek vergelijken bij jade of ijs, wijzen er op, dat er in deze tijd reeds op porselein gelikende voorwerpen, met dunne, doorschijnende scherf, werden gemaakt.

De scherpe scheiding, die, wat de Europese ceramiek betreft, wordt gemaakt tussen porselein en aardewerk, kan in China niet worden toegepast. In Europa werd het porselein door één man uitgevonden en toen was het er ook dadelijk geheel en volkomen, met zijn karakteristieke eigenschappen: doorschijnend, ondoordringbaar voor water, ook zonder glazuur, helderheid van klank, hardheid (wordt door staal niet bekrast). In China is het in de loop der eeuwen ontstaan. Daarom is het niet mogelijk met juistheid vast te stellen, wanneer porselein in de betekenis, die wij aan dit woord hechten, voor het eerst in China voorkomt. Scherp gedraaide vazen met alkali-glazuur uit de derde eeuw worden proto-porselein genaamd. Dit proto-porselein heeft meer van steengoed dan van porselein. Het feit echter, dat voor de vervaardiging ervan porselein-aarde of „kaolin” is gebruikt, maakt, dat wij het bij het porselein indelen.

Voor het eerst treft men in de Tang-periode naast voorwerpen met monochrome glazuur, andere aan, waarop glazuren in verschillende kleuren tezamen zijn aangebracht, zgn. gevlekte glazuur.

Onder de Sung-dynastie (907—1280) breidt de kunst van de pottenbakker zich verder uit. De vormen worden, in overeenstemming met de tijd, waarin zij ontstaan, verlijnder. Glazuren worden uitgevonden, welke in nauw verband met de porseleinachtige scherf worden gebrand en bijzonder rijk van kleur zijn. Men heeft geleerd de craquelure, de barstjes in de glazuur — oorspronkelijk een ongewild gevolg van het bakken of van ouderdom, willekeurig als versieringsmotief aan te wenden. Van de producten uit deze periodes zijn voor ons hoofdzakelijk van belang het Celadon of Lung-ch'üan-yao; Ting-, Chun- en Chien-yao, alle porselein, terwijl het Tzû-chou aardewerk is. Dit is de klassieke ceramiek der Chinezen.

Het Yu-, Kuan- en Ko-yao is zo zeldzaam, dat het voor de gewone collectionneur vrijwel onbereikbaar is. Alleen 18e-eeuwse nabootsing hiervan, vooral van het sterk gecraqueleerde Celadon-achtige Ko-yao, zijn nog wel te verkrijgen.

Met het Lung-ch'üan-yao komen wij op vaster bodem. Het is het welbekende Celadon, dat ons eerder bekend is geweest dan de andere voortbrengselen uit deze periode. De reden daarvan is zeker wel de zwaarte der voorwerpen, waardoor het celadon veel minder aan breken onderhevig was en door het feit, dat de volken, die de Islam belijden, voor dit soort porselein een uitgesproken voorliefde hadden, mede door de eraan verbonden legende, dat het door zijn kleur het vergif in de opgediende spijzen verried. De fabrieken van Lung-Ch'üan, nabij de grens tussen Chekiang en Fukien, werden in de zestiende eeuw verplaatst naar het bijgelegen Chu-chou.

Ting-yao, het eerst gemaakt in Ting chow, is een der belangrijkste producten van deze tijd. Het is meestal wit porseleinachtig, op dunne plaatsen doorschijnend. De glazuur is warm ivoorwit, soms geelachtig „Tu Ting”, het décor, hetzij in reliëf, hetzij ingesneden. Het werd ook in andere plaatsen in China gemaakt. Het Tzû-chou-yao werd en wordt tot op de huidige dag gemaakt in de plaats van die naam, in de provincie Chihli. Het is versierd, hetzij met een geschilderd decor in zwart of bruin, hetzij met een ingesneden of ingegrift ornament, waarbij grote verscheidenheid van versiering en kleur wordt bereikt.

Ch'ün-yao, dat in Chün chou in Honan werd gemaakt, ontleent zijn belang aan de fraaie glazuren, waarmee het is bedekt en waarvan de lichtblauwe of grijze, al of niet rood gevlekte, en de purperrode het meest voorkomen.

Ch'ien-yao ontleent zijn naam aan Ch'ien-Yang in Fukien. Het zijn voornamelijk theekommen, doch ook andere voorwerpen, als vazen, behoren tot dit type, dat ook elders — o.a. in Honan — werd vervaardigd. In Japan worden Ch'ien-yao theekommen „temmoku” („oog des hemels”) genoemd, naar de naam van een berg Tcmukuzan te T'ien-mu-shan, in de buurt waarvan een kostbare soort thee werd verbouwd. Van andere groepen als het Ying-Ching-yao en het Noordelijk Celadon weten wij nog minder. Het eerste, dat voornamelijk in Midden-China (o.a. in de provincie Kiangsi) gevonden is en dat naar zijn kleur „mistyblue” is genoemd, is dun en zeer doorschijnend. Het „Northern Celadon”, zeer fraai geornamenteerd, ontleent zijn naam aan de vindplaatsen: graven in Noord-China en Korea.

Nog verdient vermelding de ceramiek gevonden bij opgravingen in Külü-hsien in het Zuiden van de provincie Chihli, welke plaats in 1108 door een overstroming werd vernietigd. Deze ceramiek is interessant door de verwerking van de glazuur tengevolge van het verblijf onder de grond en door de mogelijkheid van juiste datering. De datum 1108 is een eindjaartal voor het in die stad gevonden goed.

De verdrijving van de Sung-Chinezen uit Noord-China door de Mongolen in 1127 had ook een grote invloed op de porselein-industrie. De keizerlijke fabrieken werden toen verplaatst ten Zuiden van de Yangtse-kiang, in de omgeving van de nieuwe hoofdstad Hangchow.

De Yüan-dynastie, d.z. de Mongoolse overveldigers, die nog geen eeuw lang aan de regering bleven,

Yung-Ch'eng
(1723-1735)

Ch'ien Lung
(1736-1795)

Chia Ch'ing
(1796-1820)

Tao-Kuang
(1821-1850)

Hsien Fêng
1851-1861

T'ung Chih
(1862-1874)

Kuang Hsi
(1875-1903)



Regeringsmerken in zegelschrift

Wan-Li kraakporceleinen schaal, 52 cm.

moesten in 1368 weer plaats maken voor de inheemse Ming-dynastie, onder wie de verdere ontwikkeling van het porselein plaats vond. Dit kon een buitengewoon hoge trap bereiken, doordat deze industrie sinds de Yüan-dynastie te Ching-té-Chen werd gecentraliseerd, waar de keizerlijke fabrieken de toon aangaven. De versiering van het porselein geschiedde in de Ming-dynastie in de voornaamste plaats door blauw onder glazuur, verkregen uit cobalt-erts; vervolgens door koper-rood onder glazuur, dat verkregen werd uit koperoxyde, dit is kopergroen.

Hiernaast zien wij in de Ming-dynastie het Sant'sai, d.w.z. de driekleur en het Wut'sai, d.i. de vijfkleur, waarbij bovenglazuurs ijzer-rood en diverse emailkleuren de hoofdtoon hadden. Ook de combinatie van groen en geel is typisch voor porselein uit de vroege en midden-Mingtijd. Allerlei monochrome glazuren zien wij in de Ming-dynastie toepassen, terwijl émail-sur-biscuit, pâte-sur-pâte-, slip- en andere technieken als nieuwigheden opkwamen. Onder de Yüan-dynastie zien wij geen nieuwigheden. De in de Sung-dynastie tot hoge bloei gekomen ceramiekfabrieken in diverse over China verspreide plaatsen wisten zich onder de Mongolen te handhaven, doch gingen met de Ming-dynastie meest teniet. De invloed van de keizer wordt dan overwegend en van de veertiende eeuw af weten wij het Chinese porselein met min of meer zekerheid aan bepaalde regeringen toe te schrijven. Yung-Lo, Hsüan-tè, Ch'eng-Hua, Hung-chih, Ch'eng-tè, Chia-Ching, Wan-Li waren de voornaamste Ming-keizers, die allen tien of meer fabrieken in Ching-tè-chên hadden. Iedere dynastie heeft haar eigen bijzonder fabriekaat, dat in een kort overzicht niet te omschrijven is.

China is het pottenbakkersland bij uitstek, waar naast de producten der officiële fabrieken allerlei particuliere werkplaatsen zijn, waar speciale soorten ceramiek worden vervaardigd. Wij kunnen deze in zo'n kort overzicht slechts even oppervlakkig aanduiden. De meeste gaan terug tot de Mingtijd. Zij werkten hoofdzakelijk voor lokaal gebruik en zijn nog in onze dagen in vol bedrijf, t.w. de martavannen, de voorraads-potten op de Chinese jonken (op verschillende plaatsen in en om China gebakken), de grove porseleinen uit Fukien (waaraan in het Prinsessehof een afzonderlijke zaal, de Verbeek-zaal, is gewijd), de roodstenen trekpotjes van Yi-hsing (het zgn. buccaro-aardewerk), het kouang-toung-yao (uit de omgeving van Canton, speciaal ook geëxporteerd in de theekisten, om daaraan de nodige zwaarte te geven, het blanc de Chine uit Tè-Hua in Fukien. Voor een beschrijving hiervan kan verwezen worden naar het Prinsessehof-Handboek der Chinese Ceramiek, waarvan de eerste druk verschenen is in 1943, de tweede in 1946. Wie hier echter het naadje van de kous wil weten, moet er een reisje naar Leeuwarden voor over hebben, om de

chronologische verzameling in het Prinsessehof te zien. Desgewenst worden hem of haar daar de vitrines geopend, waardoor de bezoekers het porselein van nabij kunnen bestuderen. Behalve de Chinese ceramiek kan hij daar ook genieten van. China nabootsende, ceramiek van Annam, Tonkin, Siam, Korea en Japan. In 1645 kon de Ming-dynastie die strijd tegen de van het Noorden opdringende Mandsjoes niet langer volhouden en zien wij de Ch'in-dynastie opkomen, die van 1644 tot 1912 over China regeerde. De tweede keizer van deze dynastie, de grote K'ang Hsi, regeert van 1662 tot 1722; onder zijn regering werden allerlei Ming-vindingen verbeterd en nieuwe technieken toegepast. Het blauw onder glazuur kwam onder deze keizer tot ongekende hoogte, evenals het familie verte en allerlei monochromen. Ook het „steatiet- of hoa-che blauw was een vinding uit deze tijd. In Amerika is dit soort ten onrechte „soft paste” genoemd. Onder Yung Ch'eng, de zoon en Ch'ien Lung, de kleinzoon van K'ang Hsi, zien wij het familie rose tot hoge ontwikkeling komen, terwijl onder deze keizers ook allerlei oude Sung- en Ming-monochromen werden



K'ang-Hsi-familie-verte, hoog 39 cm.



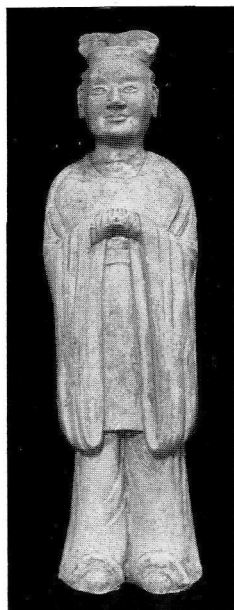
*Lung-Ch'uan Celadon, Sung-periode.
Blauw groene kleur, z.g. „Kinuta”, vorm en versiering gelijk aan de vaas uit de Sir Perc. David Coll., hoog 70 cm., Coll. Prinsessehof Leeuwarden. Laatst genoemde is gedateerd 1327, ze is dan ook zeegroen van kleur.*



Zeug met biggen, aardewerk met rode scherf.



*T'ang-beer, witte scherf, strogeel glazuur,
lang 14 cm.*



*T'ang mannenfiguur,
17 $\frac{1}{2}$ cm. hoog, strogeel
glazuur.*

nagebootst. Al deze drie opeenvolgende Ch'ing keizers droegen het beheer over hun fabrieken te Ching-te-chên aan zeer knappe mandarijnen op.

Uit deze tijd, d.i. de zeventiende en de achttiende eeuw, de twee eeuwen, waarin de Verenigde Oost-Indische Compagnie haar macht kon uitoefenen, stamt de grote meerderheid der in ons land ingevoerde collecties Chinees en Japans porselein. De negentiende eeuw was de tijd van verval, ofschoon onder Tao-kuang (1821—1850) nog goede stukken werden gemaakt.

De volgende keizers, waar nog iets over valt op te merken, zijn: Hsien Fêng, 1851—1861 en Hsüan T'ung, 1909—1912. Van deze laatste keizers bevinden zich in de Princessehof-collectie enige keizerlijke bordjes van geel glazuur, met de vijfklauwige draak, opgesteld in een speciale vitrine. Deze vitrine is alleen voorzien met keizerlijke porseleinen uit de Ming en Ch'ing-periode, o.a. ook nog een fraai geel kommetje van de Keizerin-Weduwe, die in het laatst van de negentiende eeuw regeerde. Zelfs de president van de Chinese republiek, Yüan-Shih-Kai, liet in 1916 in Ching-te-chên porselein bakken en van een door hem geusurpeerd vier-merk voorzien. De hiervan aanwezige voorwerpen in de Princessehof-verzameling laten ons zien, tot welke knappe prestaties de Chinese pottenbakkers in de negentiende en zelfs in onze eeuw nog in staat zijn. Iedere verzamelaar zij dus op zijn hoede!

In het Princessehof zijn een paar vitrines met deze 19e- en 20e-eeuwse porseleinen gevuld, niet alleen, omdat er vooral in de familie rose-klasse verdienstelijke stukken onder zijn, doch niet minder als waarschuwing voor de technische bekwaamheden van de moderne Chinese pottenbakker, die menig antiek stuk, vooral in de monochrome klasse, zo juist vist na te bootsen, dat alleen een zeer geoefend oog en uiterst gevoelige vingers de originele stukken van de nabootsing kunnen onderscheiden.

NANNE OTTEMA, Conservator en
K. J. KEIKES, Ass.-Conservator



Familie-rosz-schaal - de dokters - 50. cm.